International

scientific and practical conference

DECEMBER 6
2024

2024

STDF

Science technology& Digital finance

Google Scholar

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

JIZZAKH BRANCH OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN NAMED AFTER MIRZO ULUGBEK

Scientific journal of Science technology & Digital finance

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic

(December 6, 2024)

(Part 1)

Jizzakh-2024

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic – Jizzahk: Department of economics and tourism of Jizzakh branch of the national university of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, December 6, 2024, 450 pp.

Editors in charge: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O'ralov A.I.

In the collection of materials of the conference, the role and role of Science, Education and production in the era of globalization, the pressing problems of the issues of interaction of these processes, feedback on their solutions were presented by mature specialists of the field.

In addition, research on the scientific and practical topic, carried out in the economics, Exact Sciences, Natural Sciences and socio-humanities during the globalization period, information is presented in the scientific and practical fields, which includes the latest innovative technologies in the fields of production.

It can be argued that this collection is one of the specific intersections of current thoughts and innovative ideas of the world of science. This scientific and practical conference was actively attended by professors and scientific researchers engaged in scientific research in Uzbekistan and foreign countries. In increasing the position of the scientific and practical conference, the professors and teachers of domestic and foreign higher educational institutions made a significant contribution.

Professors and teachers of foreign higher educational institutions who actively participated in the work of the conference made a worthy contribution to the high level of interaction with scientists of our country. The processes of international cooperation with foreign countries and exchange with them in the field of Science in the era of globalization have a positive effect on the development of Higher Education, the fields of Science and production. The materials of this conference are special in that they include a wide range of research, from theoretical developments to practical solutions, demonstrating the diversity of approaches and directions in this area.

In conclusion, it should be noted that this scientific and practical conference will be a very useful collection for everyone who is interested in modern research in the fields of further development of Higher Education, Science, Education and production in the era of globalization. The authors are responsible for the content and quality of the articles and abstracts included in the collection.

XUFIYONA IQTISODIY MUNOSABATLAR KLASSIFIKATSIYASI VA TARKIBI

Abdunazarov Jasur
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Maqolada xufiyona iqtisodiy munosabatlar (yashirin iqtisodiyot) ning mohiyati, uning jamiyatdagi roli va iqtisodiy tizimga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, xufiyona iqtisodiy munosabatlar turli jihatlari, uning tarkibi va klassifikatsiyasini aniqlash uchun iqtisodiy nazariyalar va yondashuvlar ko‘rib chiqiladi. Maqola, xufiyona iqtisodiy faoliyatning turli shakllarini, iqtisodiy tizimda mavjud bo‘lgan yashirin munosabatlarning har xil turlari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini tasvirlaydi. Yashirin iqtisodiyotning klassifikatsiyasi orqali uning shaffof iqtisodiy tizimlarga bo‘lgan ta’siri, shuningdek, noformal sektor va formal sektor o‘rtasidagi chegaralar ham yoritiladi. Bu maqola xufiyona iqtisodiyotning yangi ilmiy izlanishlar va metodologiyalar bilan qanday tahlil qilinayotganiga hamda uning ijtimoiy-iqtisodiy tizimdagi o‘rni va ta’siriga alohida e’tibor qaratadi.

Kalit so‘zlar: Xufiyona iqtisodiyot, yashirin iqtisodiy munosabatlar, klassifikatsiya, noformal sektor, yashirin faoliyat, iqtisodiy tizim, ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir, iqtisodiy munosabatlar, soliq siyosati, informal iqtisodiyot.

Kirish

Xufiyona iqtisodiyot yoki yashirin iqtisodiy munosabatlar iqtisodiy tizimning muhim, ammo rasmiy ravishda aniqlanmagan qismidir. Bu turdagi iqtisodiy faoliyat davlatning soliq va boshqa regulyator nazoratidan chetda qoladi. Xufiyona iqtisodiyotning tarkibi va klassifikatsiyasini o‘rganish, iqtisodiy tizimni to‘liqroq tushunish uchun juda muhimdir. Bunday munosabatlar rasmiy sektorga ta’sir ko‘rsatadi va ko‘plab iqtisodiy jarayonlarga, masalan, soliqlar, mehnat bozoridagi tengsizliklar va iqtisodiy o‘sishga ta’sir qiladi. Ushbu maqolada xufiyona iqtisodiy munosabatlar klassifikatsiyasi, tarkibi, ularning ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri va bu jarayonni tushunish uchun zarur bo‘lgan metodologiyalar ko‘rib chiqiladi.

1. Xufiyona iqtisodiy munosabatlar: tushuncha va ahamiyati

Xufiyona iqtisodiyot - bu jamiyatda rasmiy iqtisodiy faoliyatdan chetda amalga oshiriladigan va ko‘pincha yashirin bo‘lgan iqtisodiy jarayonlar majmuidir. Yashirin iqtisodiyotga soliq to‘lashdan bo‘ydoq ishchi kuchini ishlatishgacha bo‘lgan turli xil faoliyatlar kiradi. Ushbu faoliyatlar ko‘pincha norasmiy bo‘lib, iqtisodiyotdagi rasmiy sektorga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’sir qilishi mumkin. Xufiyona iqtisodiyot jamiyatdagi ijtimoiy va iqtisodiy tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin, ammo, shu bilan birga, ba’zi hollarda ijtimoiy barqarorlikni saqlashga yordam berishi ham mumkin.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

2. Xufiyona iqtisodiy munosabatlar klassifikatsiyasi

Xufiyona iqtisodiy munosabatlar turli shakllarda va darajalarda mavjud. Ularni umumiy ravishda quyidagi klassifikatsiyalarga ajratish mumkin:

1. **Yashirin (Informal) iqtisodiyot:** Bu shakl xufiyona iqtisodiyotning eng keng tarqalgan va tizimli shaklini tashkil etadi. Yashirin iqtisodiyotda ishchilar ko‘pincha rasmiy bo‘lmagan shartlar asosida, qisqa muddatli yoki ma’lum vaqt mobaynida ishlaydilar. Bu sektor ijtimoiy ta’minot tizimidan tashqarida bo‘lib, ko‘pincha rasmiy mehnat bozoridagi qonunlarga amal qilinmaydi. Misollar: ko‘chada sotuvchilar, uyda ishlab chiqaruvchi mehnat va boshqa norasmiy ishlar.
2. **Qora iqtisodiyot:** Bu xufiyona iqtisodiyotning eng noxush shakli bo‘lib, unda noqonuniy faoliyatlar, masalan, narkotik moddalar savdosi, qurolli jinoyatlar, odam savdosi kabi faoliyatlar mavjud. Ushbu turdagi iqtisodiy munosabatlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va siyosiy xavflarni keltirib chiqaradi.
3. **Noformal iqtisodiyot:** Noformal iqtisodiyot rasmiy iqtisodiyotga to‘g‘ridan-to‘g‘ri kirmaydi, ammo ko‘pincha jismoniy yoki yuridik shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan turli xil faoliyatlarni o‘z ichiga oladi. Bu iqtisodiy munosabatlar ishlab chiqarish va xizmatlarni taqdim etish bilan bog‘liq bo‘lib, ko‘pincha soliqlardan chetda qoladi, ammo qonuniy bo‘lgan boshqa faoliyatlar bilan bog‘liqdir.
4. **Mehnatning yashirin turlari:** Bu turdagi iqtisodiy munosabatlar odatda rasmiy va noformal bozorlarning o‘rtasida joylashadi. Ular, masalan, o‘qish, uy-joy xizmatlarini ko‘rsatish yoki qisqa muddatli shartnomalar asosida amalga oshiriladigan ishlarni o‘z ichiga oladi. Bunday faoliyatlar ko‘pincha soliq to‘lovlaridan chetda qoladi, ammo ko‘plab mamlakatlarda amalda bo‘lgan.

3. Xufiyona iqtisodiy munosabatlar tarkibi

Xufiyona iqtisodiyot tarkibi uning turli qismlaridan iborat bo‘lib, ular ijtimoiy va iqtisodiy vaziyatlarga qarab farqlanadi. Asosiy tarkibiy qismlar quyidagilardan iborat:

1. **Ishchi kuchining yashirin faoliyati:** Xufiyona iqtisodiyotning eng muhim tarkibiy qismi bu yashirin ishchi kuchi faoliyatidir. Bu faoliyatlar ko‘pincha rasmiy ish bozori va ijtimoiy ta’minot tizimidan tashqarida bo‘lib, o‘rta daromadli yoki kam daromadli guruhlar tomonidan amalga oshiriladi.
2. **Noformal sektor va kichik biznes:** Xufiyona iqtisodiyot tarkibida kichik va o‘rta bizneslar ham mavjud. Bu bizneslar ko‘pincha soliqdan chetda faoliyat yuritadilar va rasmiy ro‘yxatga olinmagan. Ular ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish yoki sotuvlar bilan shug‘ullanadilar. Ushbu sektor, shuningdek, qisqa muddatli ishlashga mo‘ljallangan faoliyatlarni ham o‘z ichiga oladi.
3. **Soxta mehnat munosabatlari:** Bunday munosabatlarda ishchilar ko‘pincha noxush sharoitlarda ishlaydi, masalan, arzon ish haqi va mehnat huquqlarining buzilishi. Bunday munosabatlar ko‘pincha resurslarni tejash yoki raqobatbardoshlikni oshirish maqsadida amalga oshiriladi.
4. **Noqonuniy savdo va xizmatlar:** Xufiyona iqtisodiyot tarkibida noqonuniy savdo va xizmatlar ham mavjud. Bu faoliyatlar turli qismlarini o‘z ichiga

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

oladi, jumladan, noqonuniy tovarlar savdosi, qimor o‘yinlari, yoki noqonuniy mehnat xizmatlari. Bu munosabatlar jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy xavfsizligiga tahdid solishi mumkin.

4. Xufiyona iqtisodiy munosabatlar va ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri

Xufiyona iqtisodiyotning ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri katta bo‘lib, uning ijobiy va salbiy jihatlari ham mavjud. Yashirin iqtisodiyotning asosiy salbiy ta’siri rasmiy iqtisodiyotga nisbatan soliq tushumlarining kamayishi, iqtisodiy o‘sishning sekinlashishi, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi va jamiyatdagi qonunlarga bo‘lgan ishonchning pasayishidir.

Shu bilan birga, xufiyona iqtisodiyotning ijobiy tomoni ham mavjud. Ularning bir qismi jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni saqlashga yordam berishi mumkin, ayniqsa mehnat bozori yetishmovchiligi yoki iqtisodiy inqiroz davrlarida. Bundan tashqari, noformal sektorda ishlab chiqarilgan mahsulotlar va xizmatlar, rasmiy sektorda raqobatni oshirishi va ba’zi hollarda davlatning iqtisodiy nazoratini cheklashga yordam berishi mumkin.

Xulosa

Xufiyona iqtisodiyot va uning tarkibi jamiyat va iqtisodiyotning rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Xufiyona iqtisodiy munosabatlar klassifikatsiyasi va tarkibining o‘rganilishi iqtisodiy tizimni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Yashirin iqtisodiyotning turli shakllari va ularning jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy ta’sirlari haqidagi ilmiy izlanishlar rasmiy iqtisodiyot va davlat siyosatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlar xufiyona iqtisodiyotning o‘lchovlari, tarkibi va tasniflari haqida yanada aniqroq tushunchalar yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schneider, F., & Enste, D. H. (2000). *Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences*. Journal of Economic Literature, 38(1), 77-114.
2. Loayza, N. V. (1996). *The Economics of the Informal Sector: A Simple Model and Some Empirical Evidence from Latin America*. World Bank Policy Research Working Paper No. 1312.
3. Tanzi, V. (1999). *Uses and Abuses of the Underground Economy*. International Monetary Fund Working Paper WP/99/12.
4. Castells, M., & Portes, A. (1989). *World Underneath: The Origins, Dynamics, and Implications of the Informal Economy*. The Economic Sociology of Development.
5. Pissarides, C. A. (1992). *Loss of Skill in the Shadow Economy: Some Evidence from Europe*. Economics Letters, 39(4), 455-460.
6. Johnson, S., Kaufmann, D., & Shleifer, A. (1997). *The Unofficial Economy in Transition*. Brookings Papers on Economic Activity, 1997(2), 159-239.
7. Williams, C. C., & Schneider, F. (2016). *The Shadow Economy*. The European Journal of Sociology, 57(1), 57-85.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024